

RAHAPESU ANDMEBÜROO

KÕRGEMA TERRORISMI RAHASTAMISE RISKIGA MITTETULUNDUSSEKTORI ÜLEVAADE

Aprill 2022

SISUKORD

KOKKUVÕTE	3
SISSEJUHATUS	5
1. TERRORISMI RAHASTAMISE RISK MITTETULUNDUSSEKTORIS	7
2. TEGEVUSALAD JA MAJANDUSNÄITAJAD	10
2.1. Vabaühenduste tegevusvaldkonnad ja mitteresidendist seotud isikud	10
2.2. Liikmed ja töötajad	12
2.3. Käive ja varad	12
3. DEKLAREERITUD ANNETUSED JA NENDE KASUTAMISVIIS	14
4. ÜLE 10 000-EUROSED PIIRIÜLESED MAKSED	15
5. VABAÜHENDUSED RAHAPESU ANDMEBÜROOLE SAADETUD INFOS JA NENDE TEADLIKKUS	17
LISA 1. KÕRGEMA TERRORISMI RAHASTAMISE RISKIGA RIIGID	18

KOKKUVÕTE

Seisuga 31.12.2021 oli Eestis äriregistrisse kantud enam kui 24 000 vabaühendust¹: 23 362 mittetulundusühingut (MTÜd) ja 818 sihtasutust (SAd)². Neist **56 vabaühendust (kolm SAd ja 53 MTÜd) oli Eesti õiguskaitseasutuste hinnangul kõrgema terrorismi rahastamise riskiga**. Neile ülevaade keskendubki.

Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühenduste mitmekesistest tegevusvaldkondadest paistavad enim välja **vähemusrahvuste ühendused, sporditegevuse ning lõbustus- ja vaba aja tegevustega ning haridusega** seotud ühendused. Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustel on seotud isikute seas **38 mitteresidenti**.

Registriandmetest saab kõrgema riskiga vabaühendustest **mittetäieliku pildi**, kuna vaid osa neist on deklareerinud liikmeid, töötajaid, käivet ja varasid. Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustest deklareeris 2020. aastal **liikmeid** 40 (71%), neist üheksa märkis, et liikmeid pole. Võrdluseks, kõikidest vabaühendustest deklareeris liikmeid samuti 70%; enim oli liikmeid kirikutel, kogudustel ja kloostritel (enam kui 244 000 liiget). **Palgalisi töötajaid** oli 2021. aastal kümnel riskiga vabaühendusel. Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustest esitas 2020. aastal **majandusaasta aruande** 40 (71%; võrdluseks, kõikidest vabaühendustest esitas 58%). MTA-le deklareeris perioodil 2019–2021 11 kuud **käivet** ainult üks selline vabaühendus.

2020. aastal deklareeris 56 kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendusest 40 **varasid** kokku summas 1 725 283 eurot. **Sõidukeid** oli ainult ühel, **kinnistuid** kahel.

MTA peetavasse heategevuslike ehk tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute, sihtasutuste ja usuliste ühingute nimekirja kuulub 01.01.2022 seisuga 2 592 ühingut, neist ligi poole moodustavad spordiühingud ja usuühingud. Tulumaksusoodustusega MTÜde nimekirjas on **kolm** kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendust. Perioodil 2019–2020 deklareeris annetusi kaks kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendust kokku vähem kui 70 000 eurot (võrdluseks, kokku deklareeris annetusi 1191 vabaühendust summas 31 miljonit eurot). **Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga islami kogukonnaga seotud vabaühendused ei ole annetusi deklareerinud** ega ole ka tulumaksusoodustusega MTÜde nimekirjas, kuigi nii islami põhimõtetest lähtudes kui nende veebilehtedel oleva info põhjal on väga tõenäoline, et need vabaühendused koguvad ja saavad annetusi.

Perioodil jaanuar–november 2021 tegi **460 vabaühendust** (368 MTÜd ja 92 SAd) üle 10 000-euroseid piiriüleseid makseid kokku ligi 2000 korral kogusummas üle 26 miljoni euro. Sisse tulnud enam kui 10 000-euroste piiriüleste maksete kogusumma ületas 52,5 miljonit eurot. **Eesti vabaühendused on teinud ja saanud üle 10 000-euroseid välismakseid kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikidesse, kuid mahud on väikesed**. Kõrgema terrorismi

¹ Uuringus kasutatakse termineid „mittetulundussektor“ ja „vabaühendused“ samatähenduslikena.

² Lisaks neile tegutseb Eestis veel ligi 24 000 korteriühingut, kes on käesolevast uuringust välja jäetud.

rahastamise riskiga riikidest saadi üle 10 000-euroseid makseid kokku summas 76 000 eurot. Üle 10 000-euroseid makseid tehti nendesse riikidesse kokku summas ca 457 000 eurot, sh alla 95 000 euro kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühenduste poolt. Seega suuremahuliste välismaksete info ei viita suurtele riskidele, kuid tuleb arvestada, et terrorismi rahastatakse sageli väikestes summates terroristlike organisatsioonide toetades.

Siseriikliku riskihinnangu (NRA)³ tulemused näitavad, et **mittetulundussektor on haavatav välisriikidega tehtavate tehingute tausta kontrollimisel**. MTÜd ei tee suuri pingutusi tehingupartneri tausta selgitamiseks. Samuti on **MTÜde teadlikkus teatamiskohustusest madal**. See kehtib nii mittetulundussektori kohta tervikuna kui kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühenduste kohta. Perioodil 2015–2021 saatsid vabaühendused Rahapesu Andmebüroole vaid kaks teadet.

Maandamaks riski, et vabaühendusi võidakse ära kasutada terrorismi rahastamiseks, on **oluline tösta sektori teadlikkust rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidest, skeemidest, trendidest ja tüpoloogiatest**. Seejuures on oluline kõrgendatud tähelepanu pöörata vabaühendustele, kelle puhul on terrorismi rahastamise riskid kõrgemad.

---

³ Siseriiklik riskihinnang 2020. Mittetulundussektori haavatavus. Rahandusministeerium, 2021. [https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/8._mtu-de_sektor.pdf?download=1]

SISSEJUHATUS

Vabaühendused tegutsevad eri riikides erinevates õiguslikes vormides. Seetõttu defineerib rahvusvaheline standardiand ja FATF vabaühendust tunnuste kaudu, mis tekitavad ohu, et organisatsiooni võidakse kasutada terrorismi rahastamise eesmärgil, mitte lihtsalt fakti kaudu, et organisatsioon tegutseb mittetulunduslikul alusel. FATFi definitsiooni⁴ järgi tähendab **vabaühendus juriidilist isikut või organisatsiooni, mis tegeleb peamiselt raha kogumise või jagamisega heategevuseks – usulistel, kultuurilistel, hariduslikel, sotsiaalsetel põhjustel või „solidaarsuseesmärkidel“ (fraternal purpose), samuti muu „heategevuse“ (good works) jaoks.**

FATFi juhised pööravad mittetulundussektori puhul tähelepanu eelkõige terrorismi rahastamise riskile. FATFi soovitus nr 8⁵ järgi peaksid riigid analüüsima oma mittetulundussektorit või olema suutelised saama õigeaegset teavet selle tegevuse, suuruse ja muude oluliste iseärasuste kohta, et teha kindlaks selliste vabaühenduste iseärasused ja tüübid, mida nende tegevuse või omaduste tõttu võidakse kuritarvitada terrorismi rahastamiseks.

Käesoleva uuringu keskmes on kõrgema terrorismi rahastamise riskiga MTÜd ja sihtasutused (SA), kelle koondnimetusena kasutame uuringus terminit „kõrgema terrorismi rahastamise riskiga **vabaühendused**“ või „kõrgema terrorismi rahastamise riskiga **mittetulundussektor**“. Uuringus antakse ülevaade nii nende majandusnäitajatest, seotud isikutest, annetustest ja välismaksetest kui ka nende poolt ja nende kohta Rahapesu Andmebüroole saadetud teadetest.

2020. aastal Eestis läbi viidud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise siseriikliku riskihinnangu⁶ (NRA) tulemused näitavad, et mittetulundussektori puhul on terrorismi rahastamise risk üle keskmise. NRA tulemused näitavad, et vabaühenduste suurimaks haavatavuseks on ühelt poolt terrorismi rahastamise (ja ka rahapesu) tõkestamiseks vajaliku teadlikkuse puudumine (vt ka käesoleva ülevaate ptk 5) ja teiselt poolt õigusliku raamistiku puudujääk, kus hoolsusmeetmete kohaldamise alused ei kattu praktikas vajalikuga. Kuni 15.03.2022 olid vabaühendused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) mõttes kohustatud isikuteks vaid siis, kui nad teevad sularahatehingu mahus, mis ületab 5000 eurot (RahaPTS § 2 lg 3). NRAs tuuakse välja, et sellega ei maanda RahaPTS-i praegune vabaühenduste regulatsioon terrorismi rahastamise riski. Alates 15.03.2022 kohaldub RahaPTS ka nendele juriidilistele isikutele, kelle klient või tehingus osalev isik või

⁴ International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. FATF, 2012, lk 58 (viimati uuendatud oktoobris 2021). [<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>]

⁵ International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. FATF, 2012, lk 13 (viimati uuendatud oktoobris 2021). [<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>]

⁶ Siseriiklik riskihinnang 2020. Mittetulundussektori haavatavus. Rahandusministeerium, 2021. [https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/8._mtu-de_sektor.pdf?download=1]

tehing on seotud riigiga või jurisdiktsiooniga, mille suhtes on kehtestatud sanktsioonid, embargo või nendega sarnased näiteks Euroopa Liidu või ÜRO meetmed.

Üheks oluliseks küsimuseks seoses FATFi 8. soovitusena on, kuidas hinnata, milliste vabaühenduste väärkasutamise oht terrorismi rahastamiseks on kõige suurem. Eesti õiguskaitseasutused on FATFi metoodikat aluseks võttes koostanud kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühenduste nimekirja, kuhu kuulus seisuga 31.12.2021 **56** vabaühendust. Neile uuring keskendubki. Konteksti loomiseks on uuringus toodud ka võrdlus mittetulundussektoriga tervikuna.

1. TERRORISMI RAHASTAMISE RISK

MITTETULUNDUSSEKTORIS

2014. aastal avaldas FATF analüüsi „Mittetulundusühingute terroristlikel eesmärkidel kuritarvitamise oht“⁷. Uuringu fookuses oli 102 (Euroopa, Põhja-Ameerika, Lähis-Ida, Kagu-Aasia, Okeania) FATFi liikmesriigi edastatud juhtumit ning nende tüpoloogiat. Selle põhjal analüüsiti terroristlike grupeeringute ohtu mittetulundussektorile, selle ohu põhjusi, sektori haavatavust ja sidusrühmade raskusi, mis tekivad ohtudele reageerimisel. Tuvastatud ohud jaotati viide kategooriasse (ei ole üksteist välistavad, paljudes juhtumites esineb mitu samaaegselt).

- 1) **Rahaliste vahendite ümbersuunamine.** See on kõige levinum viis, kuidas vabaühendusi terrorismi rahastamiseks kuritarvitatakse. Vahendeid, mida MTÜ on kogunud humanitaarprogrammide jaoks (nt (loodus)katastroofi tagajärgede likvideerimiseks, vaesuse vähendamiseks, hariduse edendamiseks vms), kasutatakse tegelikkuses terroristlike organisatsioonide ja üksikisikute toetamiseks kodu- või välisriigis. Ümbersuunajateks võivad olla nii MTÜ-sisesed (nt juhtorgani liikmed, töötajad) kui ka -välised (need, kellele vabaühendus on ressursid humanitaarotstarbel kasutamiseks andnud) isikud.
- 2) **MTÜde või nende juhtorgani liikmete teadlik või mitteteadlik seotus terroristliku organisatsiooniga.** Sidemete olemasolu väljendub lõpptulemusena selles, et MTÜ toetab finantsiliselt või muul viisil terroristlikku organisatsiooni või üksikisikut.
- 3) **MTÜde kasutamine terroristlike üksuste uute liikmete värbamisel.** MTÜde kanaleid kasutatakse selleks, et värvata terroristlikku liikumisse liikmeid. Värbamisega seotud tegevused on terroristlike organisatsioonide abistamise vorm ja sageli viitab see üldisemale eesmärgile terrorismi toetada.
- 4) **MTÜde programmide kuritarvitamine** on eelmise punktiga tihedalt seotud. Näiteks on maailmas esinenud juhtumeid, kus MTÜ veebilehte kasutatakse enesetaputerrorismi propageerimiseks või MTÜ elluviidavas haridusprogrammis jagatakse terroristlike gruppide ideoloogiat eesmärgiga värvata terroriühendusse liikmeid.
- 5) **Valemulje loomine ja võlts-MTÜd.** Valemulje loomisega on tegu, kui näilise heategevusliku tegevuse kattevarjus koguvad organisatsioonid või üksikisikud vahendeid ja viivad ellu muid tegevusi, et terrorismi toetada. Valemulje juhtumid võib jagada kaheks. Esimesse kategooriasse kuuluvad võlts-MTÜd, kus MTÜ luuakse fassaadina selleks, et toetada terroristlikku tegevust ja ametlikult deklareeritud eesmärgid ei vasta tegelikkusele. Teine kategooria hõlmab olukordi, kus üksikisikud või grupid väidavad, et tegutsevad seadusliku MTÜ nimel, kuigi see pole tegelikkuses nii.

---

⁷ Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations. Financial Action Task Force (FATF), 2014. [\[https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-of-terrorist-abuse-in-non-profit-organisations.pdf\]](https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-of-terrorist-abuse-in-non-profit-organisations.pdf)

Kaitsepolitseiamet (KAPO) hindab **terrorismi ohtu Eestis madalaks**. See ei tähenda, et oht oleks olematu. Eestis küll ei tegutse teadaolevalt terroristlikke rühmitusi ega ole ühegi terroristliku rühmituse haru tugipunkti, kuid Eesti on sarnaselt ülejäänud ELi liikmesriikidega terrorismi vaatest usutav sihtmärk. Rahvusvaheline islamistlik ehk džihadistlik terrorism on Euroopas olnud viimased paarkümmend aastat oluline terroristlik oht. KAPO hindab, et islamistliku terrorismi oht Euroopas lähiaastatel ei vähene.⁸

Tugevalt konservatiivsed, süvausklikud võrgustikud, islamistlike arvamusiidrite kihutustöö ja terroriorganisatsioonide propaganda loovad koostoimes soodsa keskkonna üksikisikute ja kogukondade radikaliseerumiseks, terrorismi toetamiseks, terroriorganisatsioonide tegevuse toetamise eesmärgil inimeste värbamiseks ja rünnakute korraldajate leidmiseks. Eestis tegutseb mitmeid islamiga seotud vabaühendusi. Usuliste võrgustike ja terroriorganisatsioonide vahel ei pruugi olla otseseid sidemeid, kuid kaudselt võivad need enese teadmata toetada islamiterroristlike organisatsioonide tegevust ja eesmärke, nagu toodi välja ka eespool viidatud FATFi uuringus. FATF on märkinud, et lisaks islamiäärmuslikele organisatsioonidele võivad vabaühendusi kasutada ära ka paremäärmuslikud grupid, kes ei pruugi vägivalda küll avalikult toetada, kuid võivad pakkuda tuge kaudsel moel: värbamisel (raamatute kirjastamine), koolituste ja õppuste korraldamisel, legitiimsuse võimaldamisel rahastuse kogumisel kui ka tehes mõjutustööd, mis toetab vastavat ideoloogiat⁹.

KAPO 2020/2021 aastaraamatus on välja toodud, et viimastel aastatel on riskiriikide kodanike arv Eestis kasvanud: 2016. aastal oli neid umbes 2000, aastal 2020 juba 6000. Selgelt on välja joonistumas süsteemsed probleemid. Näiteks võtavad Eestis ettevõtlusega tegelevad riskiriikide kodanikud fiktiivselt tööle oma rahvuskaaslasi; haridusrännet ei kasutata sihipäraselt ja õpingute asemel tullakse Eestisse töötama; tegevusluba nõudval töökohal võimaldatakse töötada rahvuskaaslasel, kellele pole luba väljastatud. See paneb uussisserändaja sõltuma ebaseaduslikku tegevust võimaldavast isikust. See on ohutegur, arvestades, et islamistliku terrorismi ärahoidmiseks on oluline uute kogukonnaliikmete integreerimine Eesti seadus- ja kultuuriruumi.¹⁰ Need ohud puudutavad ka mittetulundussektorit.

FATF eristab terrorismi rahastamise puhul kolme faasi: 1) kogumine (*collection*); 2) edastamine (*movement*); 3) kasutamine (*use*)¹¹. MTÜd võivad olla seotud neist kõigiga. **Kogumise risk on Eestis madal**. Seisuga 31.12.2021 oli Eestis 56 FATFi kõrgema riskiga vabaühendusele vastavat ühendust, kuid nende terroristlikele organisatsioonidele raha kogumise riski hindavad Eesti õiguskaitseasutused tegevuse mahtudest ja tegevuse suundadest tulenevalt madalaks. Ka pangad teenindavad üksikuid kõrgema terrorismi

⁸ Kaitsepolitsei aastaraamat 2020-2021, lk 32.

[\[https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf\]](https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf)

⁹ Ethnically or Racially Motivated Terrorist Financing. FATF, 2021, lk 19 [\[https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Ethnically-or-racially-motivated-terrorism-financing.pdf\]](https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Ethnically-or-racially-motivated-terrorism-financing.pdf)

¹⁰ Kaitsepolitsei aastaraamat 2020-2021, lk 37.

[\[https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf\]](https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf)

¹¹ Terrorist Financing Risk Assessment Guidance (FATF), 2021, lk 3. [\[http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Terrorist-Financing-Risk-Assessment-Guidance.pdf\]](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Terrorist-Financing-Risk-Assessment-Guidance.pdf)

rahastamise riskiga välisriikide vabauhendusi, kuid nende varade maht ning tehingute suunad ei anna alust pidada neid riskantseks terrorismi rahastamise kogumise ega edastamise mõttes.

Ka kasutamise faasis on Eestis terrorismi risk madal, sh mittetulundussektori kasutamine. Terroriakte ei ole õnneks Eestis toimunud. Eestis on tuvastatud üksikuid juhtumeid, kus läbi Eesti või Eestisse on liikunud tagasipöördunud võitlejaid ja isikuid, kes on tõenäolisemalt seotud radikaalse islamismi ja terroriorganisatsioonidega. Need juhtumid on Eesti õiguskaitseasutuste teravdatud tähelepanu all ning on astunud ka õiguspoliitilisi samme: alates 14.01.2019 käsitletakse terroristlikul eesmärgil reisimist karistusseadustikus kuriteona ning selle eest on ette nähtud kuni viieaastane vangistus.¹²

Eesti puhul on kõige relevantsem edastamise faas, seda ka mittetulundussektori puhul. Nagu eespool öeldud, on sektor haavatav, kuna vähese finantsjärelevalve, turuosaliste teadmiste jm tegurite tõttu on oht, et vabauhendusi võidakse ilma nende teadmata kasutada tööriistadena terrorismi rahastamiseks. Nagu 4. peatükis on välja toodud, teevad ka vabauhendused piiriüleseid makseid, sh kõrgema terrorismi rahastamise ja rahapesuriskiga riikidesse.

---

¹² Kaitsepolitsei aastaraamat 2020-2021.

[https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf]

2. TEGEVUSALAD JA MAJANDUSNÄITAJAD

2.1. Vabäühenduste tegevusvaldkonnad ja mitteresidendist seotud isikud

Selleks, et asetada kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabäühendused üldisemasse konteksti, antakse selles peatükis esmalt ülevaade mittetulundussektorist¹³ tervikuna. Seisuga 31.12.2021 oli registrisse kantud **23 362 MTÜd** ja **818 SAD**¹⁴. Vabäühenduste hulka kuuluvad eri tüüpi ühendused, näiteks spordi- ja huvialaklubid, kultuuri- ja haridusseltsid, kutsealaühendused, tööandjate organisatsioonid, keskkonnaorganisatsioonid, puudega inimeste ühendused, toetusi ning stipendiume jagavad fondid jm. Kõige suurem osa (kolmandik) vabäühendustest tegutseb kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonnas, kümnendik hariduse valdkonnas ja 5% kinnisvara alal. Kolmandik vabäühendustest on oma tegevusvaldkonnaks registris määratlenud „muud teenindavad tegevused“. Suurimateks valdkondlikeks gruppideks on sporditegevuse ning lõbustus- ja vaba aja tegevustega tegelevad ühingud (mõlemas üle 3000), haridusühingud (üle 2000), loome- ja kunstiga tegelevad ühingud (ligi 2000) ning piirkondliku ja kohaliku elu edendajad (ligi 2000).

NRA tulemused¹⁵ näitavad, et terrorismi rahastamise vaatest on Eestis eelkõige haavatavad usuühendused, heategevusega tegelevad ühendused, spordiühendused ning kultuurilisel, hariduslikul, sotsiaalsel või perekondlikul eesmärgil tegutsevad organisatsioonid. Ka käesolev analüüs näitas, et **kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabäühenduste tegevusvaldkonnad ja tegevusalad on mitmekesised** (vt tabel 1, kus kategooria „organisatsioonide tegevus“ puhul on ära toodud ka alakategooriad, kuna need on väga eriilmelised). Vabäühenduste tegevusvaldkonna ja -ala puhul tuleb silmas pidada, et need on äriregistris märgitud vabäühenduste parima äranägemise järgi ning andmeanalüüsi kohaselt võivad sarnase tegevusega vabäühendused asuda ka eri kategooriates.

¹³ Eesti mittetulundussektorisse kuuluvad kõik kasumit mittetaotlevad organisatsioonid, mis on asutatud ja äriregistrisse kantud mittetulundusühingute seaduse, sihtasutuste seaduse, kirikute ja koguduste seaduse, erakonnaseaduse, ametiühingute seaduse ning korteriühistuseaduse alusel.

¹⁴ Lisaks neile tegutseb Eestis veel ligi 24 000 korteriühistut, kes on käesolevast uuringust välja jäetud.

¹⁵ Siseriiklik riskihinnang 2020. Mittetulundussektori haavatavus. Rahandusministeerium, 2021.

[\[https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/8_mtu-de_sektor.pdf?download=1\]](https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/8_mtu-de_sektor.pdf?download=1)

Tabel 1. Mittetulundussektori ja kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaihenduste jagunemine tegevusvaldkonna ja tegevusala alusel (seisuga 1.01.2022 registreeritud vabaihendused).

Tegevusvaldkond /tegevusala	Vabaihendused kokku (24 118)	Kõrgema riskiga vabaihendused
Organisatsioonide tegevus	31%	70%
Rahvusvähemuste ühendused ja kultuuriseltsid, rahvuste vahelist austust ja sõprust edendavad ühendused	1%	41%
Noorte- ja lasteühendused ning noorte ja laste heaolu edendavad ühendused	1%	7%
Piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid	8%	5%
Vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused ning huviklubid	6%	2%
Kirikute, koguduste ja kloostrite tegevus	2%	4%
Muude usuorganisatsioonide tegevus	0%	4%
Ametiühingute tegevus	1%	2%
Mujal liigitamata organisatsioonide tegevus	2%	2%
Kodanikuõiguste kaitse ja eestkoste; teatud elanikegrupi huvide kaitse	1%	2%
Muude mujal liigitamata organisatsioonide tegevus	2%	2%
Sportitegevus ning lõbustus- ja vaba aja tegevused	24%	13%
Haridus	10%	5%
Teadus- ja arendustegevus	1%	2%
Loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus	8%	4%
Kinnisvaraala tegevus	5%	2%
Muu teenindus	2%	4%
Peakontorite tegevus; juhtimisalane nõustamine	0%	2%
Muu	17%	

Vabaihendustega seotud isikud on valdavalt Eesti residendid. 23 362 mittetulundusühingu ja 818 sihtasutusega oli seisuga 12.01.2022 Äriregistri ja MTA andmetel seotud kokku 58 317 isikut¹⁶, neist 1740 olid mitteresidendid¹⁷ (3% kõikidest seotud isikutest; seotud kokku 1492 vabaihendusega, sh 1459 MTÜ ja 33 SAga). Mitteresidentide seas oli 100 e-residenti, kes olid seotud 82 vabaihendusega.

Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaihendustel oli seotud isikute seas 38 mitteresidenti, nende seas oli Aserbaidžaaani, Bangladesh, Ghana, India, Kameruni, Kasahstani, Keenia, Nigeeria, Saksamaa, Taani, Türgi ja Venemaa kodanikke. Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikidega on seotud (st on sündinud selles riigis või tal on selle

¹⁶ Arvesse võetud seosed „juhatuse liige“ ja „tegelik kasusaaja“.

¹⁷ Andmed võrreldi Politsei- ja Piirivalveameti andmebaasiga, mitteresidentide hulka ei arvestatud välisriikide kodanikke, kes omavad EL pikaajalist elamisloa.

riigi kodakondsus) kokku 84 isikut, neist 10 on seotud kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustega.

2.2. Liikmed ja töötajad

Liikmete arvu deklareeris 2020. aastal ligi 16 500 vabaühendust ehk veidi üle 2/3 vabaühendustest. Kokku oli neil **830 000 füüsilisest isikust ning ligi 38 000 juriidilisest isikust liiget**. Kõige rohkem füüsilisest isikust liikmeid on kirikute, koguduste ja kloostrite tegevusega tegelevatel vabaühendustel (veidi enam kui 244 000 liiget; 30% kõikide vabaühenduste füüsilisest isikust liikmetest) ja kodanikuõiguste ja teatud elanike gruppide kaitsega tegelevatel vabaühendustel (veidi rohkem kui 107 000 liiget; üle 80% moodustavad Eesti Omanike Keskliidu ja Eesti Pensionäride Ühenduste Liidu liikmed. Spordiühendustel on 65 000, erakondadel 50 000 ning ametiühingutel 43 500 füüsilisest isikust liiget.

Liikmete arvu deklareeris 2020. aastal 40 kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendust (71%), neist 9 deklareeris, et liikmeid pole.

Palgalisi töötajaid oli perioodil 2019–2021 MTA andmetel vähem kui viiendikul MTÜdest (ning rohkem kui pooltel SAdest. Keskmiselt on MTÜl 5 ning SAl 60 töötajat (tabel 2).

Tabel 2. Vabaühenduste töötajate arv, 2019–2021

Vorm	Keskmine töötajate arv 2019	Ühenduste arv 2019	Keskmine töötajate arv 2020	Ühenduste arv 2020	Keskmine töötajate arv 2021	Ühenduste arv 2021
MTÜ	5	4 293	5	4 263	5	4 290
SA	61	448	61	445	60	448
Kokku		4 741		4 708		4 738

2021. aastal oli palgalisi töötajaid kümnel kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendusel. Keskmine töötajate arv oli 6, minimaalne 1 ja maksimaalne 26, mediaan 2.

2.3. Käive ja varad

Käibedeklaratsiooni esitas MTAlle 2021. aastal 1261 vabaühendust: 1025 MTÜd (umbes 4% kõigist registrisse kantud MTÜdest) ja 236 SAd (ca 28%). MTAlle käivet deklareerinud vabaühenduste kogukäive oli perioodil 2019–2021 stabiilne, kõikides vahemikus **860–880 miljonit eurot** aastas, millest MTÜde käive moodustab veidi üle 10%. Suurema osa käibest moodustavad suurte haiglate ja kliinikumide käibed. Nendele järgnevad Ettevõtluse ja Innovatsiooni SA, Maaelu Edendamise SA ning Eesti Jalgpalli Liit.

2020. aastal esitas **majandusaasta aruande** ligi 14 000 MTÜd (62%) ja 600 SAd (73%) ning deklareeris varasid kokku summas **1,95 miljardit eurot**. SAdel oli 2020. aasta majandusaasta aruandes esitatud andmete alusel varasid kokku **1,35 miljardit eurot** (sh 310 miljonit euro

väärtuses oli varasid Maaelu Edendamise SA, 90 miljoni euro väärtuses Keskkonnainvesteeringute Keskus SA ning 60 miljoni euro väärtuses Ida-Viru Keskhaigla SA) ning MTÜdel kokku summas **600,2 miljonit eurot** (sh 23,1 miljoni euro väärtuses Eesti Evangeelsel Luterlikul Kirikul, 8,4 miljoni euro väärtuses Eesti Autorite Ühingul, 8,2 miljoni euro väärtuses MTÜ Eesti Andmesidevõrk). Suurimateks varade omanikeks on suurimad haiglad ja kliinikumid, muuseumid, SA Archimedes, Ettevõtluse Arendamise SA ning Eesti Evangeelne Luterlik Kirik.

Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustest esitas 2020. aastal majandusaasta aruande 40, deklareerides varasid kokku 1 725 283 eurot. MTAle deklareeris perioodil 2019–2021 11 kuud käivet ainult üks selline vabaühendus.

Kinnistuid on 10% kõikidest vabaühendustest. Analüüsis kasutati 16.03.2022 seisuga kinnistusraamatu andmeid kõikide MTÜdele ja SAdele kuuluvate kinnistute kohta. Päringu vastusena saadi kokku andmeid 2417 MTÜ/SA kohta, neist kinnistuid on 173 SA ja 2244 MTÜ (vt tabel 3). Kõrgema riskiga vabaühendustest oli kinnistuid kahel (kokku kolm kinnistut).

Tabel 3. Vabaühenduste kinnistud

EMTAK	Kokku seisuga 01.01.2022	omab kinnistuid seisuga 01.01.2022	(%)
Kirikute, koguduste ja kloostrite tegevus	554	248	44,8%
Muud finantsteenuste abitegevusalad, v.a kindlustus ja pensionifondid	2	1	50,0%
Enda või renditud kinnisvara üürileandmine ja käitus	149	77	51,7%
Kõik vabaühendused kokku	24324	2417	9,9%

Sõidukeid on seisuga 15.03.2022 1733 vabaühendusel (1563 MTÜd ja 170 SA-d omab või on vastutavaks kasutajaks kokku 3718 sõidukil). Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustest on sõidukeid ainult ühel.

3. DEKLAREERITUD ANNETUSED JA NENDE KASUTAMISVIIS

MTA peetavasse heategevuslike ehk **tulumaksusoodustusega MTÜde, SAde ja usuliste ühingute nimekirja kuulub 01.01.2022 seisuga 2 592 ühingut**, neist ligi poole moodustavad spordiühingud ja usuühingud. 2020. aastal deklareeris annetusi 1191 vabauhendust kokku **31 miljonit eurot**. Samas suurusjärgus oli deklareeritud annetuste maht ka 2019. aastal (28,6 miljonit eurot). Ligi veerandi annetustest (7,7 miljonit eurot) said 2020. aastal kirikud, kloostrid, kogudused ning teised usulised ühendused. 2020. aastal deklareeris annetusi kokku 366 kirikut, kloostrit või kogudust. Keskmise annetuste summa oli ca 21 000 eurot. 55 vabauhendust sai 2020. aastal annetusi summas enam kui 100 000 eurot.

Tulumaksusoodustusega MTÜde nimekirjas on **kolm** kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabauhendust. Perioodil 2019–2020 deklareeris annetusi kaks kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabauhendust kokku vähem kui 70 000 eurot.

Annetused ehk *zakat* on üks islami tugisammastest. Seda tasudes näitavad moslemid üles armastust Jumala vastu ning sellest peaks toetatama vaeseid ja puudust kannatavaid moslemeid. Kollektiivne vastutus ehk rikkamate kohustus aidata vaesemaid oli Muhamedi üks kandvamaid ideesid.¹⁸ Summa, mida tuleb maksta, sõltub sissetulekust (2,5% sellest).

KAPO 2019–2020 aastaraamatus on välja toodud, et Süüria ja Iraagi konfliktipiirkonnas tegutsevad islamiäärmuslikud terroriorganisatsioonid on kaotanud märkimisväärse osa oma kohapealsetest sissetulekuallikatest, mistõttu otsivad rahastust kaugemalt. Teiste hulgas kasutatakse selleks Euroopa moslemikogukondi ning mittetulundusühinguid.¹⁹ Seega on ka Eesti vabauhendused selle riski seisukohalt haavatavad. **Islami kogukonnaga seotud MTÜde veebilehtede analüüs näitas, et nad koguvad annetusi**²⁰, kuid kuna nad ei kuulu tulumaksusoodustusega isikute nimekirja, puudub annetuste mahust ja tegijatest ülevaade.

Annetuste kasutamist deklareerisid kolm kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabauhendust, kuid selgitused on väga üldised.

¹⁸ Islami põhitõed. Sisekaitseakadeemia.

[\[http://stud.sisekaitse.ee/teppan/Suuremad%20usundid/islami_phited.html\]](http://stud.sisekaitse.ee/teppan/Suuremad%20usundid/islami_phited.html)

¹⁹ Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2019–2020.

[\[https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat_2019_2020.pdf\]](https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat_2019_2020.pdf)

²⁰ Nt <http://www.islam.pri.ee/index.php?id=277>

4. ÜLE 10 000-EUROSED PIIRIÜLESED MAKSED

Selles osas anname esmalt üldisema pildi enam kui 10 000-eurostest piiriülestest maksetest, mida vabaühendused 2021. aastal tegid ning seejärel toome võrdluse kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustest. Perioodil jaanuar–november 2021 tegi 460 vabaühendust üle 10 000-euroseid piiriüleseid makseid (tekstis edaspidi nimetatud „piiriüleseid makseid“) kokku ligi 2000 korral. **Sissetulnud piiriüleste maksete kogusumma ületas 52,5 miljonit eurot²¹ ning väljaminevaid piiriüleseid makseid tegid vabaühendused kogusummas rohkem kui 26 miljonit eurot.** Riikide esiviisikusse, kellega tehinguid tehti, kuuluvad Saksamaa, Soome, Šveits, Belgia, Ukraina (tabel 4).

Tabel 4. Üle 10 000-eurosed piiriüleseid makseid: riikide esiviisik, jaanuar–november 2021

Eestise kokku: 52 569 486,83		Eestist välja kokku: 26 315 188,60	
Šveits	12 141 392,39	Soome	8 000 932,22
Saksamaa	11 208 320,94	Saksamaa	4 082 639,56
Soome	5 052 698,87	Belgia	1 801 874,78
Suurbritannia	3 659 779,59	Ukraina	1 160 275,67
USA	2 942 662,87	Rootsi	954 905,99

Ligi kolmandiku **sissetulnud piiriülestest maksetest** (summa alusel) tehti spordiga seotud MTÜdele. Umbes kolmandiku sissetulnud piiriülestest maksetest (11 300 554 EUR, 3 831 190 USD, 4 000 000 RUB ja 410 000 SEK) said vabaühendused, mille tegevusvaldkonnaks on märgitud „organisatsioonide tegevus“. Makseid said ka usulised ühendused, kirikud, kogudused ja kloostrid (1 376 806 EUR, 576 341 USD ja 4 000 000 RUB). Veidi üle 10% sissetulnud piiriülestest maksetest (5 869 581 EUR ja 1 439 921 USD) tehti hariduse valdkonnas tegutsevatele ühendustele.

Ligi neljandiku **väljaminevatest piiriülestest maksetest** (7 544 275 EUR ja 100 000 GBP) tegid tervishoiu valdkonnas tegutsevad vabaühendused, haiglad ja kliinikumid. Viiendiku väljaminevatest maksetest (2 719 804 EUR, 301 062 USD, 73 943 GBP, 81 526 CHF, 331 867 CNY, 345 523 CZK, 3 279 600 JPY ja 301 062 SEK) tegid spordi valdkonnas tegutsevad ühendused.

Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikidega (vt nimekirja lisas 1) tehtud piiriüleseid makseid on välja toodud tabelis 5.

²¹ Muus valuutas kui eurodes tehtud välismaksete puhul on summa eurodesse konverteeritud aasta keskmise kursiga.

Tabel 5. Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikidega tehtud üle 10 000 euro suurused piiriülesed maksed, jaanuar–november 2021

Nimi / riik	EUR	USD
Sisse	76 003,52	
Jordaania	19 856,32	
Türgi	56 147,20	
Välja	457 044,91	12 045,00
Afganistan	20 612,00	
Jordaania	108 722,00	12 045,00
Liibanon	229 649,46	
Türgi	80 061,45	
Jeemen	18 000,00	

Kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendused tegid riskiriikidesse makseid kokku alla 100 000 euro.

5. VABAÜHENDUSED RAHAPESU ANDMEBÜROOLE SAADETUD INFOS JA NENDE TEADLIKKUS

Rahapesu Andmebüroo pöörab alati kõrgendatud tähelepanu terrorismi rahastamise kahtlusega teadetele, kuna terrorism on seotud väga suure julgeolekuriskiga. Rahapesu Andmebüroole saadetud teabe põhjal ei ole viiteid, et **vabaühendustega (sh kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühendustega) seotud isikud kasutaksid vabaühendusi kuritegelikel, sh terrorismi rahastamisega seotud eesmärkidel.**

Küll aga on sarnaselt ülejäänud mittetulundussektoriga ka kõrgema terrorismi rahastamise riskiga vabaühenduste teatamisaktiivsus väga väike. **Perioodil 2015–2021 on vabaühendused saatnud Rahapesu Andmebüroole vaid kaks teadet.** NRA²² tulemused näitasid, et mittetulundussektor on haavatav välisriikidega tehtavate tehingute tausta kontrollimisel. NRAs läbi viidud küsitlus näitas selgelt, et MTÜd ei tee suuri pingutusi tehingupartneri tausta selgitamiseks. NRA küsitluses vastas 26 MTÜd 977st (**3%**) jaatavalt küsimusele, kas on eelneva aasta jooksul arvel danud oma kliendi/tarnija/liikme/annetaja/annetuse saaja või muu tehingupartneriga ühe maksena või mitme makse peale summeerituna sularahas üle 5000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus. Kui lähtuda NRA tulemusest, siis võib Eestis olla sadu vabaühendusi, mis on teinud tehinguid, mis määratleb nad RahaPTSi mõistes kohustatud subjektidena, kuid vabaühendused ei ole neist Rahapesu Andmebürood teavitanud.

Teadete arv kõrvutatuna NRA küsitluse tulemustega, viitab selgelt, et sektori turuosaliste teadlikkus teatamiskohustusest on madal. Sama kinnitab ka 2019. aastal ilmunud kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamise aruanne: kodanikuühenduste rahastamise juhendmaterjalist, mis töötati välja 2013. aastal, oli teadlik 39% ja selle sisuga kursis ainult 14% ühendustest. Sarnasel tasemel oli teadlikkus kaasamise heast tavast ning vabaühenduste eetikakoodeksist – nimetatud dokumentidest oli kuulnud 48% vastajaist ning sisuga end kurssi viinud 19–20%. Teadlikkus annetuste kogumise heast tavast oli pisut veel madalam – kuulnud oli sellest dokumendist 40% ja sisuga tutvunud 13% vastajaist²³.

Seega on tarvis välja töötada riiklikud erisuunised, juhised ja koolitused MTÜdele, mis tutvustaksid mh sektorile iseloomulikke riskiindikaatoreid, mis viitavad tehingupartneri ebausaldusväärsele.

²² Siseriiklik riskihinnang 2020. Mittetulundussektori haavatavus. Rahandusministeerium, 2021.

[https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/8._mtu-de_sektor.pdf?download=1]

²³ Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine. Uuringuaruanne, 2019.

[https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2674/2019_kodanikuuhiskonna_arengukava_mojude_vahehindamine.pdf?sequence=1&isAllowed=y]

LISA 1. KÕRGEMA TERRORISMI RAHASTAMISE RISKIGA RIIGID

Allikas: Eesti õiguskaitseasutuste koostatud nimekiri seisuga jaanuar 2021

Jrk nr	Riik	ISO 2-täheline kood
1	Afganistan	AF
2	Alžeeria	DZ
3	Burkina Faso	BF
4	Egiptus	EG
5	Iraak	IQ
6	Iraan	IR
7	Jeemen	YE
8	Jordania	JO
9	Kongo Demokraatlik Vabariik	CD
10	Liibanon	LB
11	Liibüa	LY
12	Lõuna-Sudaan	SS
13	Mali	ML
14	Maroko	MA
15	Mosambiik	MZ

Jrk nr	Riik	ISO 2-täheline kood
16	Nigeeria	NG
17	Niger	NE
18	Pakistan	PK
19	Palestiina Omavalitsus	PS
20	Põhja-Korea	KP
21	Saudi Araabia	SA
22	Vene Föderatsiooni Põhja-Kaukaasia föderaalringkond	RU
23	Somaalia	SO
24	Sudaan	SD
25	Süüria	SY
26	Tuneesia	TN
27	Türgi	TR
28	Usbekistan	UZ